Gijn, Ant van

Het renteprobleem in de leer der financiën: rede...

's-Gravenhage

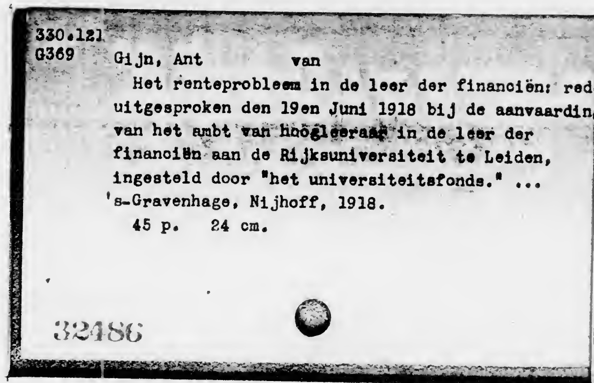
1918

98-84483-4
MASTER NEGATIVE #

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DIVISION

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

ORIGINAL MATERIAL AS FILMED -- EXISTING BIBLIOGRAPHIC RECORD

330.121
G369 Gijn, Ant van
Het renteprobleem in de leer der financiën: red[e]
uitgesproken den 19en Juni 1918 bij de aanvaardin[g]
van het ambt van hoogleeraar in de leer der
financiën aan de Rijksuniversiteit te Leiden,
ingesteld door "het universiteitsfonds." ...
's-Gravenhage, Nijhoff, 1918.
45 p. 24 cm.

32486

TECHNICAL MICROFORM DATA

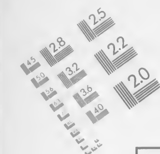
FILM SIZE: 35 mm REDUCTION RATIO: 11 :1 IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 12/4/98 INITIALS: N.V.

TRACKING #: 33570

FILMED BY PRESERVATION RESOURCES, BETHLEHEM, PA.

PM-MGP
METRIC GENERAL PURPOSE TARGET
PHOTOGRAPHIC

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

1.0 mm

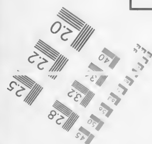
1.5 mm

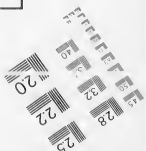
2.0 mm

2.5 mm

A5

A4

PRECISION℠ RESOLUTION TARGETS

A & P International
612/854-0088 FAX 612/854-0482
8030 Old Cedar Ave. So., Ste. #215
Bloomington, MN 55425

HET RENTEPROBLEEM IN DE LEER DER FINANCIËN

REDE

UITGESPROKEN DEN 19en JUNI 1918 BIJ DE AANVAARDING VAN HET AMBT VAN HOOGLEERAAR IN DE LEER DER FINANCIËN AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN, INGESTELD DOOR „HET UNIVERSITEITSFONDS"

DOOR

MR DR ANT. VAN GIJN
Oud-Minister van Financiën

's-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1918

IN LUMINE TUO VIDEBIMUS LUMEN
SIGILLUM · COLLEGII · COLUMBIAE · NOVI · EBORACI

HET RENTEPROBLEEM IN
DE LEER DER FINANCIËN

HET RENTEPROBLEEM IN DE LEER DER FINANCIËN

REDE

UITGESPROKEN DEN 19EN JUNI 1918 BIJ DE AANVAARDING VAN HET AMBT VAN HOOGLEERAAR IN DE LEER DER FINANCIËN AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN, INGESTELD DOOR „HET UNIVERSITEITSFONDS"

DOOR

MR. DR. ANT. VAN GIJN
Oud-Minister van Financiën

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1918

Dames en Heeren

Curatoren, zoo van de Rijksuniversiteit als van dezen bijzonderen leerstoel, Hoogleeraren, Lectoren, Privaat-docenten, Doctoren en Studenten

en voorts gij allen die door Uwe aanwezigheid luister bijzet aan dit uur,

Het oogenblik, waarop ik, daartoe door een uitgelezen schare van mede oud-alumni dezer Alma Mater, met gebruikmaking van het IV^de^ Hoofdstuk der Hooger Onderwijswet, geroepen, het ambt van hoogleeraar aanvaard, ten einde straks hen, die zulks wenschen, kennis te doen maken met hetgeen theorie en praktijk — met name de laatste — omtrent het beheer van de gelden der openbare lichamen leeren, valt in een tijdperk, waarin de financiën der Staten meer dan ooit de aandacht trekken wegens de hevige crisis, welke zij doormaken.

Sommigen Uwer zullen onder die omstandigheden verwacht hebben, dat het onderwerp, waarover ik U bezig zal houden, eenige betrekking zal hebben op de gevolgen van het wereldgebeuren voor de staatsfinanciën in het algemeen of van die van Nederland in het bijzonder.

Intusschen zullen zij door mij teleurgesteld moeten worden. Niet alleen omdat, zoolang er zelfs nog geen gissing is te maken, hoelang de oorlog nog duren zal,

in welke mate de verarming der wereld nog door zal gaan en hoe de toestand van de Nederlandsche financiën, de welvaart van het Nederlandsche volk na den oorlog zullen zijn, alle beschouwingen omtrent den weg, die te volgen is om weder tot geconsolideerde toestanden te komen, mij uitermate zwevend en speculatief voorkomen. Maar tevens, omdat het mij wenschelijker voorkomt om bij gelegenheid van dit mijn eerste optreden eenig onderwerp ter sprake te brengen, dat, zoo al niet bij de geheele leer der financiën dan toch bij zeer belangrijke deelen daarvan, naar mijne meening een beduidende rol speelt.

De leer der financiën vormt een onderdeel van de wetenschap der staathuishoudkunde; het is een onderdeel, dat in zeer sterke mate verband houdt met de zuiver theoretische grondbeginselen van die wetenschap, zooals daar zijn de waardeleer, het kapitaalbegrip, de leer van de productie en de verklaring van de rente.

Het schijnt mij dan ook noodig, dat wie van financieele onderwerpen een uiteenzetting te geven heeft, standpunt kieze tegenover die problemen. Het meest van al komt mij zulks wel noodig voor met betrekking tot de verklaring van het verschijnsel der rente, met welke verklaring trouwens iemands denkbeelden omtrent de waardeleer, het productiebegrip en het kapitaalbegrip nauw samenhangen.

De kennisneming van hetgeen in de weinige meer uitvoerige verhandelingen over de leer der financiën ten onzent geschreven is, heeft bij mij twijfel doen rijzen, of wel altijd die noodzakelijkheid is ingezien en het wil mij voorkomen, dat het daaraan te wijten is,

dat somtijds is voortgewerkt op een rentetheorie, welke door den betrokken schrijver, naar elders uit zijn werk bleek, bereids niet meer als de juiste werd aanvaard.

Zie ik wel, dan staan ten onzent de opvattingen omtrent verschillende belangrijke punten van de leer der financiën nog geheel onder den invloed van de zuivere productiviteitstheorie tot verklaring van de rente, terwijl toch, naar ik meen, in het algemeen onze staathuishoudkundigen die theorie niet meer aanhangen, doch de agiotheorie van von Böhm Bawerck of althans een der, daarvan practisch weinig afwijkende, verklaringen voor het renteverschijnsel, aanvaarden.

Zonder ook maar in de verste verte op compleetheid aanspraak te willen, en in dit bestek te kunnen maken, wil ik U van die uiteenloopende verklaringen van de rente een denkbeeld geven en daarna aantoonen wat mijns inziens de consequenties zijn van de agiotheorie en de daarmede samenhangende opvattingen van kapitaal en productie, voor de leer van de dekking der uitgaven en voor het inkomenbegrip in de inkomstenbelasting.

Van de vele theorieën, welke in de 19e eeuw verkondigd zijn tot verklaring van het verschijnsel der rente, is de bloote verklaring uit de productiviteit van het kapitaal wel de meest verbreide en, naar ik meen, onder de leeken, die over de zaak slechts vluchtig hebben nagedacht, thans nog wel de meest aanvaarde.

Alvorens die theorie kortelings te bespreken willen wij eerst zien, waaruit het renteprobleem eigenlijk bestaat.

Wij zien als regel, dat het deel van het product, dat aan het kapitaal wordt toegewezen, meer waard is

van het kapitaal, dat bij de productie wordt verbruikt, ik zeg „verbruikt" want, dat het kapitaal nagenoeg altijd wordt verbruikt, is een punt, hetwelk te vaak voorbijgezien wordt. Waarom bestaat nu dat vaste waardeverschil tusschen het verbruikte kapitaal en hetgeen de kapitalist uit de productie ontvangt?

De voorstanders van de productiviteitstheorie willen zulks verklaren uit de productiviteit van het kapitaal; ze willen niet alleen aantoonen, dat zonder die productiviteit die meerwaarde niet bestaan zou — hierin zouden zij een goed eind kunnen slagen, doch het ware niet voldoende —, neen, zij willen bewijzen, dat in het kapitaal een zoodanige productieve kracht steekt, dat het tot meerwaarde leiden moet.

Sommigen slaan hiervoor een zeer eenvoudigen weg n. Zij redeneeren kapitaal is productief. Met een machine kan een arbeider meer maken dan met zijn handen alleen. Als er nu van de aanwending van het kapitaal een meer aan producten van den arbeid het gevolg is, dan moet er ook een meer aan waarde zijn.

Nu staat dit al dadelijk niet vast. Dat men meende, dat een meer aan producten ook een meer aan waarde moest medebrengen, hing veelal samen met hetgeen men de oorzaak achtte van de waarde der goederen. Men zocht die in den arbeid, in de productiemoeite. Langzamerhand is eerst de opvatting doorgedrongen, dat de waarde niet het gevolg is van den arbeid, dat zij geen physisch verschijnsel is, doch dat zij het gevolg is van de behoeften van den mensch, in verband met de schaarschte der middelen om die behoeften te bevredigen; dat waarde dus een psychisch verschijnsel is.

Er ontstaat geen waarde, dóórdat er gearbeid is, doch er wordt gearbeid, omdat daardoor iets verkregen kan worden, dat waarde heeft tot bevrediging van onze behoeften. Een toeneming van waarde is dus allerminst een noodzakelijk gevolg van toeneming van de producten. Verdubbeling van het product zal door de omstandigheid, dat waarde het gevolg is van schaarschte in verhouding tot de behoefte, veelal niet leiden tot het verkrijgen van een dubbele hoeveelheid waarde. Als men meer product maakt, kan men nimmer minder aan waarde krijgen, want men kan het bijgekomene in het ergste geval niet gebruiken, maar het is ook niet zeker, dat men méér aan waarde krijgt; en dus a priori niet zeker, dat men meer waarde krijgt in die mate, dat hetgeen teloor ging aan verbruikt kapitaal er meer dan goed door wordt gemaakt. En hierom, niet alleen om het verkrijgen van meer waarde dan bij productie zonder aanwending van kapitaal gaat het. Er werd dan ook door latere voorstanders van de productiviteitstheorie ingezien, dat zij aan de redeneering iets moesten toevoegen, dat de band legde tusschen de physieke productiviteit en de psychische waardestijging. De een zocht dien band in het feit, dat aanwending van kapitaal arbeid — een zaak van waarde — uitspaart, welke uitgespaarde waarde aan het kapitaal toevalt; de ander wees er op, dat in kapitaal natuurkrachten zijn, welke schaarsch zijn en dus waarde hebben, zoodat kapitaalaanwending aan het product waarde toevoegt.

Dit alles is zeker van beteekenis, doch het verklaart nog maar alleen, dat kapitaalverbruik bij de productie

iets waard is, dat er dus vraag naar kapitaal is. Maar het verklaart niet, waarom er tegenover die vraag een zoo beperkt aanbod staat van kapitaal, dat er aan den kapitalist iets meer aan waarde uit het product moet worden teruggegeven dan die van het kapitaal, dat hij beschikbaar stelde, en dat dus kapitaal alleen aangewend wordt in die gevallen, waarin de kapitaalgebruiker iets meer teruggeven kan. De verklaring, waarom het menschdom niet veel meer producten van zijn arbeid voor toekomstige productie bestemt, zoodat er zooveel aanbod van kapitaal zoude komen, dat de kapitalist geen meerwaarde kan bedingen, kan uit de productiviteit van het kapitaal niet gegeven worden.

Het antwoord op deze vraag kwam van een andere zijde t.w. van de ontwerpers der onthoudingstheorie. Zij wezen op het psychische feit, dat het voor de menschen een offer beteekent om eene behoeftebevrediging uit te stellen, dat de mensch geen gelijke waarde hecht aan de bevrediging van een van zijn behoeften over eenigen tijd en aan dezelfde behoeftebevrediging terstond. Dit heeft tengevolge, dat hij slechts dan een behoeftebevrediging uitstelt, indien hij door dat uitstel bereikt, dat hij later meer behoeftebevrediging erlangt; zonder dat is hij in het algemeen niet bereid zijn goederen beschikbaar te stellen om de productie in de toekomst te vergrooten. De rente wordt dus door deze geleerden verklaard als een offer voor onthouding van dadelijke behoeftebevrediging.

Het komt mij voor, dat deze theorie, waarbij de tijd een groote rol speelt, in hoofdzaak op den zelfden grondslag staat als de theorie, welke thans wel het

meest wordt aanvaard, ik bedoel de agiotheorie, welke op geniale wijze is ontwikkeld door v. BÖHM BAWERCK en welke als kern en middelpunt heeft van de verklaring der rente, dat *tegenwoordige* goederen nagenoeg zonder uitzondering door het menschdom meer waard worden geacht dan volkomen gelijke goederen, welke eerst *in de toekomst* beschikbaar zijn om een behoefte te bevredigen.

VON BÖHM heeft, naar mijne meening, de verklaring van de rente, welke de onthoudingstheorie geeft, die door MARSHALL, die haar meer uitwerkte, in navolging van MAC VANE, juister wacht-theorie genoemd is, te veel afgebroken. Men kan m. i. moeilijk ontkennen, dat van de hoogere waarde aan tegenwoordige goederen toegekend boven toekomstige, een der oorzaken is, dat de mensch in de meeste gevallen liever dadelijk een behoefte bevredigd ziet dan eerst over eenigen tijd, dat wij uitstel, wachten in vele gevallen onaangenaam vinden, zoodat wij wel degelijk van een offer mogen spreken, dat wij, al wachtende op het toekomstig goed, brengen. VON BÖHM's en ook FISHER's bezwaar, dat de waarde van dat wachtoffer, dat in de toekomst wordt gebracht, dan toch ook weer perspectivistisch verkleind zoude moeten worden, wat zij met cijfers trachten aan te toonen, dat niet het geval is, gaat mijns inziens niet op; want de toekomstige waarde van het wachtoffer wordt wel degelijk perspectivistisch verkleind.[1]) Maar

[1]) VON BÖHM redeneert als volgt: Bij een rentevoet van 5 % is een zaak, welke, thans aanwezig zijnde, mij 100 waard is, mij slechts 78.35 waard, als zij eerst over vijf jaren aanwezig zal zijn. Ik geef voor die toekomstige zaak thans 78.35 en, beschouwt men hetgeen ik daarvoor minder geef dan 100, als het wachtoffer van vijf jaren, dan is dat wachtoffer 21.65. Dit wacht-

het gevoel van onlust, dat uitstel van de bevrediging van een behoefte ons geeft, is slechts één van de — meer verwijderde — oorzaken van de hoogere schatting van tegenwoordige boven toekomstige goederen. v. Böhm's verklaring van die hoogere schatting is veel completer; zij omvat alle redenen voor die hoogere schatting en brengt al hetgeen indirect mede aanleiding is van de rente, te zamen in dat eene denkbeeld.

Gaan wij dan nu na, welke oorzaken v. Böhm voor genoemd waardeverschil opsomt en uiteenzet.

Als *eersten* grond voor dat waardeverschil geeft v. Böhm aan het verschil in de verhouding tusschen de behoeften en de middelen tot bevrediging daarvan in het tegenwoordige en in het toekomstige. In het toekomstige is die verhouding gunstiger, zijn dus de bevredigingsmiddelen relatief minder schaarsch, d. i. minder waard. En zulks reeds om deze reden, dat tegenwoordige goederen wèl in de meeste gevallen

offer wordt echter in den loop van 5 jaren gebracht, gemiddeld na $2^1/_2$ jaar. De 21.65 moeten dus ook weder verkleind worden wijl zij nog toekomstig zijn en wel tot 18.78. Maar dan wordt de totaalwaarde 78.35 + 18.78 = 97.13, in de plaats van 100.

Die redeneering schijnt intusschen niet juist. Het wachtoffer wegens wachten op een genot 100 is telken jare vijf en zoude dus over vijf jaren gerekend 25 zijn, werd niet een toekomstig offer verkleind á rato van 5 %. Juist door die verkleining wordt het wachtoffer 21.65. Er is geen reden om die 21.65 nog eens perspectivistisch te verkleinen. In v. Böhm's redeneering omtrent het agio is het niet anders. Als een toekomstige zaak 5 % minder waard is per jaar dan een tegenwoordige, dan zoude de toekomstige, als zij eerst na één jaar beschikbaar is 95 %, als zij na twee, drie, vier en vijf jaar beschikbaar is, 90, 85, 80 en 75 % waard moeten zijn van de tegenwoordige, ware het niet, dat het agio zelf van elk jaar ook, naar gelang het meer toekomstig is, á rato van 5 % verminderde. Daarom is een zaak over één jaar beschikbaar, bij een rentevoet van 5 % niet 95 % doch 95.24 % en over vijf jaar beschikbaar niet 75 %, doch 78.35 %, van de tegenwoordige waard.

voor toekomstige behoeften kunnen dienen doch nimmer omgekeerd. Heeft men een tegenwoordig goed, dan kan men overwegen, of het nu, dan wel in de toekomst, waardevolleren dienst kan bewijzen; in het laatste geval zal het goed zijn waarde ontleenen aan den toekomstigen dienst en dus nimmer minder waard zijn dan het toekomstig goed, dat zulks ook kan doen. Daarnaast staan echter de vele gevallen, waarin de dadelijke dienst meer waard is, welke slechts de tegenwoordige zaak kan bewijzen, zoodat dooreengenomen de tegenwoordige zaken iemand meer waard zijn dan de toekomstige. En zulks wordt nog veel sterker in een maatschappij van menschen, die zaken onderling ruilen kunnen. Is een tegenwoordige zaak slechts voor een van hen meer waard dan een toekomstige, dan is die zaak daardoor reeds voor de geheele onderling ruilende menschengroep meer waard.

Er zijn wel zeer enkele zaken, welke, als zij in de toekomst beschikbaar zijn, meer waard zijn dan dadelijk, b.v. banketbakkersijs in den winter en rozen in den zomer, zaken, welke niet bewaard kunnen worden tot het seizoen, waarin men er meer waarde aan hecht; maar dit zijn groote uitzonderingen.

Dooreengenomen is er meer voor de voorziening in toekomstige dan voor die in tegenwoordige behoeften beschikbaar en zijn dus de middelen tot de eerste ons minder waard dan die tot de tweede.

Als tweede oorzaak voor de hoogere schatting van tegenwoordige goederen noemt v. Böhm de menschelijke eigenschap om toekomstige behoeften en de middelen tot bevrediging lager te schatten dan

zij zijn. Voor die menschelijke eigenschap zijn er drie verklaringen: vooreerst de onvolledigheid van onze voorstelling omtrent de toekomstige behoeften (v. Böhm noemt dit een fout bij het schatten), voorts een opzettelijk te laag aanslaan van onze toekomstige behoeften, omdat bevrediging van de tegenwoordige ons te zeer verlokt (dit is een gebrek in onzen wil) en eindelijk de korte en onzekere duur van ons leven.

Een derde grond ten slotte voor het hooger schatten van tegenwoordige goederen boven toekomstige zoekt v. Böhm in het feit, dat tegenwoordige goederen technisch tot meer bevrediging van onze behoeften, zoo tegenwoordige als toekomstige, geschikt zijn dan goederen, die nog maar toekomstig zijn.

Dit laatste volgt volgens v. Böhm uit de omstandigheid, dat er altijd een groot aantal gevallen aanwezig is, waarin de productie langs grootere omwegen loonender is dan die langs den directen of den korteren weg. Een voorbeeld hiervan. De oermensch, die den omweg inslaat om alvorens te visschen een net te maken, zal met gelijken arbeid meer vangen dan wanneer hij de visch met de hand uit het water tracht te scheppen.

Maar het volgen van dien omweg kost tijd; als hij honger heeft en geen voorraad bezit, moet hij wel den kortsten weg inslaan. Heeft hij echter wel eenige, stel tien, visschen in voorraad, dan kan hij b.v. drie dagen aan het maken van een net besteden en, daarmede visschende, spoedig bij gewoon verbruik een overschot van twintig visschen hebben. Als dat na drie dagen visschen het geval is, dan heeft

dus de voorraad van tien visschen bij het begin der zes dagen hem een voorraad van 20 visschen aan het einde bezorgd, een netto-overschot dus van tien visschen, terwijl hij zonder den voorraad en dus met de hand moetende visschen, elken dag maar juist in zijn behoeften had kunnen voorzien.

Nagenoeg de geheele productie gaat thans langs omwegen, zeer lange zelfs, omwegen van jaren, ja, deels van eeuwen. Wie een ijzeren voorwerp gebruikt heeft een product, aan welks voortbrenging wellicht reeds een eeuw geleden begonnen werd met het maken van de ijzermijn. En dat inslaan van zulke lange, maar loonende, omwegen was mogelijk, omdat er destijds tegenwoordige goederen waren.

Von Böhm's theorie luidt nu verder, dat in het waardeverschil tusschen tegenwoordige en toekomstige goederen de bron der rente ligt. Een toekomstige zaak stijgt in waarde, doordat zij een tegenwoordige wordt.

Von Böhm spreekt steeds over tegenwoordige en toekomstige goederen, doch wij moeten mijns inziens voortdurend in de gedachte houden, dat in laatste instantie niet goederen voor ons waarde hebben, doch de diensten van goederen. Een brood, een huis, ze hebben voor ons slechts waarde om de diensten, welke zij ons bewijzen en wij doen daarom het beste het waardeverschil tusschen toekomstige en tegenwoordige goederen, evenals Fisher doet, terug te brengen tot het waardeverschil tusschen toekomstige en tegenwoordige diensten van goederen. Dat waardeverschil tusschen toekomstige en tegenwoordige diensten van goederen is dan de bron van de rente.

Slechts toekomstige diensten van goederen kunnen ons rente opbrengen. Een goed, dat maar korten tijd, en wel dadelijk, een dienst kan bewijzen, welke eene behoefte bevredigt, kan ons niet rechtstreeks rente opbrengen; het uitstellen van het genieten van den dienst op zichzelf geeft geen voordeel. Wij kunnen zulk een zaak rentegevend maken door haar dienst in te ruilen tegen een dienst van een goed, welke later beschikbaar is en welke daarom thans op voordeeligen voet kan worden verkregen in ruil tegen een tegenwoordigen dienst. Als ik 100 H.L. graan bezit en daarvan de dadelijk beschikbare dienst niet behoef, dan kan ik ze inruilen tegen 105 H.L. graan over een jaar, d. i. feitelijk tegen de diensten van 105 H.L. graan over een jaar te genieten; door van toekomstig tegenwoordig te worden, worden die diensten gelijk in waarde met die van 105 tegenwoordige H.L. graan en brengen zij mij een inkomst ter waarde van den dienst van 5 H.L. graan.

Zaken, die niet één dienst doch langeren tijd diensten bewijzen, hebben een waarde, welke samenhangt met den afstand, waarop die diensten van het tegenwoordige verwijderd zijn. Een zaak, b.v. een winterjas, die over vijf jaar verdeeld voor f 100,—, dus elk jaar voor f 20,— aan diensten geeft, zal lager in waarde zijn dan eene, b.v. een bruidsjapon, die op één dag dadelijk voor f 100,— aan diensten geeft. De vijf toekomstige diensten van de jas worden door ons lager geschat, b.v. aannemende een overschatting van tegenwoordige diensten met 5 % per jaar, niet op f 20,— doch respectievelijk op f 19,04,

18,14, 17,26, 16,44 en 15,66 en de waarde van de winterjas zal daarom slechts het totaal dier getallen n.l. f 84,54 zijn. Zulk een zaak brengt haren eigenaar rente, terwijl hij van de diensten geniet. Het eerste jaar geniet hij een dienst van f 20,— doch zijn goed zal geen f 20,— in waarde verminderen; immers de 4 overige jaardiensten zijn alle iets minder toekomstig geworden; die welke ten vorigen jare 2—5 jaar vèrre waren zijn nu nog slechts 1—4 jaar ver. Al de toekomstige diensten stegen 5 % in waarde. De eigenaar genoot den eersten dienst ad f 20,— en verloor slechts den vijfden, die ten vorigen jare f 15,66 gold, hij maakte dus een surplus van f 4,34 hetgeen 5 % is van de voor de zaak gegeven f 84,54. En zoo ook in volgende jaren telkens 5 % van de nog resteerende waarde.

Wat nu den rente*voet* betreft, elk mensch heeft op een gegeven oogenblik zijn eigen rentevoet, zijn eigen overtaxeering van tegenwoordige boven toekomstige zaken. De rente in het ruilverkeer is de resultante van al die individueele rentevoeten. Menigeen zal meer rente maken dan voldoende zoude zijn om hem het genot van een dienst te doen uitstellen; menig ander zal ook minder rente betalen, dan hij bereid zoude zijn te geven, ten einde een dienst dadelijk in de plaats van eerst in de toekomst te genieten. Op den rentevoet, bij welken juist evenveel tegenwoordige diensten gevraagd worden in ruil voor toekomstige, als er tegenwoordige diensten worden aangeboden in ruil voor toekomstige, zal zich de rentevoet in het ruilverkeer vestigen.

Dien ruil van tegenwoordige diensten tegen toekomstige moet men zich niet voorstellen als zijnde altijd een ruil van tegenwoordige goederen tegen toekomstige goederen; het kan ook zijn een ruil van tegenwoordige goederen tegen andere tegenwoordige goederen, welke echter, zooals machines, grondstoffen en de arbeidspraestaties van de meeste arbeiders, niet strekken kunnen tot dadelijke bevrediging van een behoefte, doch eerst nog — met meer of minder tusschenstadia — moeten worden omgezet in eindproducten, een omzetting, welke tijd eischt, zoodat tegenwoordige grondstoffen, machines en arbeidspraestaties feitelijk slechts toekomstige einddiensten vertegenwoordigen. Een maand arbeid, welke over een jaar een product van 10 H.L. graan geeft, heeft nu de waarde, welke thans wordt toegekend aan de diensten van 10 H.L. graan het volgend jaar beschikbaar, b.v. een waarde van 9 H.L. tegenwoordig graan. Geef ik thans 9 H.L. graan in ruil voor dien arbeid, dan ruil ik dus feitelijk de toekomstige diensten van 10 H.L. graan tegen de tegenwoordige van 9 H.L.

Von Böhm's theorie heeft zeer veel aanhang gevonden. Sommige schrijvers hebben betoogd, dat zijn theorie feitelijk een omwerking van een der oudere theorieën was zonder dat zij, die zulks betoogden, het echter onderling eens waren, welke oudere dan wel. Eenige, b.v. Marshall zien daarin een gemoderniseerde onthoudingstheorie. Pierson daarentegen verklaarde, terwijl hij de theorie aanvaardde, dat zij met beide voeten wortelt in de productiviteitstheorie.

Von Böhm heeft nimmer onder stoelen of banken

gestoken, dat in zijn theorie de productiviteit van het kapitaal een rol speelt; hij geeft zijn leer als een poging om de goede grondgedachte, die zoowel in de productiviteitstheorie als in de onthoudingstheorie schuilt, te verbinden door den tot dusverre ontbrekenden schakel, die een aannemelijke eindverklaring mogelijk maakt.

Van verschillende zijden is getracht aan te toonen, dat de derde grond van v. Böhm voor de hoogere waarde van tegenwoordige goederen, t. w. hunne grootere technische productiviteit, geheel overbodig is en deze schrijvers, waarvan Irving het meest naar voorgekomen is, hebben v. Böhm lichtelijk bespot, omdat de strijder, die met zooveel succes de productiviteitstheorieën had verslagen, gekweld werd door de geesten van zijn verslagen vijanden. Fisher bouwt de agiotheorie uitsluitend op de beide eerste gronden, zoo straks vermeld. Hij rekent v. Böhm's derden grond niets dan een andere lezing van den eersten.

Er is in de theoretische economische literatuur van den laatsten tijd wellicht geen discussie te vinden, welke met grootere scherpzinnigheid van beide zijden is gevoerd. Ik moet erkennen, dat lezing en herlezing mij ten slotte niet hebben overtuigd van de onjuistheid van v. Böhm's betoog, dat de derde grond t. w. de grooter technische productiviteit der tegenwoordige goederen, een belangrijke afzonderlijke grond is voor de voorkeur voor tegenwoordige boven toekomstige goederen. Maar het schijnt mij daarom toch nog niet juist om te betoogen, dat v. Böhm ten slotte dus wederom gekomen

is tot de productiviteitstheorie, welke hij zoo uitstekend bestreden heeft.

Hoe men echter ten slotte een theorie wil classificeeren, schijnt mij van weinig practisch belang. Hoofdzaak is, of de zuivere productiviteitstheorie en de agiotheorie in de praktijk tot dezelfde opvattingen en gevolgtrekkingen leiden en zulks schijnt mij niet het geval.

Bij de theorie, bij welke de physische productiviteit van het kapitaal op den voorgrond stond, het denkbeeld, dat goederen waarde produceeren, lag het in de rede, dat men de goederen verdeelde in die, welke zulks wèl en die, welke zulks niet kunnen. Wij vinden dan ook bij de aanhangers van die theorie steeds de verdeeling der goederen, in productieve goederen, kapitaal, en niet productieve goederen, verbruiksvoorraad; eerstgenoemde geven rente, de laatstgenoemde niet.

Bij de agiotheorie verliest deze onderscheiding mijns inziens alle reden van bestaan.

Elk goed maakt door het feit alleen, dat het aanwezig is, productiemiddelen, die anders voor de behoeften van het oogenblik noodig zouden zijn geweest, vrij, zoodat daarmede omwegen der productie kunnen worden ingeslagen.

Een groot aantal zaken brengt rente op alleen door het feit, dat zij tegenwoordige en toekomstige diensten vertegenwoordigen, welke laatste, wijl toekomstig, thans nog een geringere waarde hebben, die echter stijgt, naar gelang de diensten minder toekomstig worden. Andere goederen, welke slechts een korten tijd dienst bewijzen, zoodat men van één

dienst spreekt, brengen voor den eigenaar rente op door ze in te ruilen tegen toekomstige diensten van goederen, welke thans minder waard zijn, doch in waarde stijgen in verloop van tijd; voor de gemeenschap brengen zij rente op, doordat zij, producenten, in staat stellen zich niet bezig te houden met arbeid, die in dadelijke behoeften voorziet, doch met arbeid, die omwegen volgt waarbij hij veel meer producten geeft.

De verdeeling der goederen in kapitaal en verbruiksvoorraad komt in deze leer m. i. niet te pas, alle goederen zijn kapitaal, en zoo men wil, ook verbruiksvoorraad.

Ik moet hier nu terstond bijvoegen, dat v. Böhm zelf de onderscheiding der goederen in kapitaalgoederen en verbruiksvoorraad wèl handhaaft, maar hij schijnt mij hier toe zich nog niet los te hebben gemaakt van een verouderd denkbeeld. De gronden, die hij voor het behoud der onderscheiding aanhaalt, zijn uiterst zwak. Vooreerst doet hij zulks, omdat de onderscheiding nu eenmaal sedert Adam Smith burgerrecht heeft gekregen. Gewicht kan ik aan dat argument niet geven; v. Böhm zelf zegt, dat het kapitaalbegrip van Smith allesbehalve duidelijk is en in zijn uitgebreide uiteenzettingen van hetgeen door verschillende schrijvers in den loop van de 19e eeuw als kapitaal in tegenstelling van verbruiksvoorraad of inkomensgoederen is omschreven, laat hij zien, hoe alle pogingen om een logische onderscheiding te maken, mislukten. De verdeeling bij Smith hing samen met diens zeer beperkt productiviteitsbegrip. Produceeren was voor Smith feitelijk alleen: in een bedrijf waren voortbrengen. Zoodra de goederen weggingen uit de handen

van dengeen, die ze bezat, ten einde er geld mede te verdienen, hetzij dan door ze te verbeteren of te vermeerderen, hetzij dan door ze dichter te brengen bij of te verdeelen over de verbruikers, als ze uit die handen gingen in die van den verbruiker, werden ze verbruiksgoederen. Al wat er verder nog aan de goederen geschiedde, al was het dezelfde arbeid, die in bedrijven productieve arbeid heette, noemde SMITH (en ook PIERSON) persoonlijke diensten en werd als onderdeel van de consumptie beschouwd. Het is geen wonder, dat deze leer, uit welke volgt, dat de broodbezorger, die het brood tot aan huis brengt, nog tot de producenten behoort, doch de meid, die het op tafel brengt, de huisvrouw, die het brood snijdt, niet meer, velen op den duur niet bevredigde. Het productiebegrip is dan ook bij nagenoeg alle schrijvers gaandeweg zeer uitgebreid en wel tot allen arbeid, die leidt tot behoeftebevrediging. Leefde SMITH thans, dan zoude hij vermoedelijk ook die ruimere opvatting aanhangen en zijn kapitaalbegrip in verband daarmede uitbreiden.

VON BÖHM erkent, zij het niet zoo scherp als MARSHALL, dat geen enkele der onderscheidingen tusschen kapitaalgoederen en verbruiksvoorraad goed doorgevoerd kan worden, doch troost zich, dat er bij alle wetenschappelijke onderscheidingen grensgevallen zijn. Het gaat echter niet om enkele grensgevallen. De zaak is, zooals FISHER aantoont, dat elk criterium, dat men heeft trachten op te stellen, consequent doorgezet er toe leidt, dat alle goederen kapitaal of alle goederen verbruiksvoorraad zijn; en FISHER vraagt dan ook, of het zoeken gedurende meer dan

een eeuw naar een bruikbaar criterium tusschen kapitaal en verbruiksvoorraad er niet op wijst, dat het onderscheid niet bestaat. VON BÖHM blijft in hoofdzaak aan de onderscheiding van SMITH hangen, zij het gewijzigd naar zijn veel ruimer productiebegrip en zegt, dat kapitaalgoederen zijn producten, welke dienen als middel tot verwerving van goederen, of korter gezegd: alle tusschenproducten, terwijl eindproducten verbruiksvoorraad zijn. Hieruit zoude moeten voortvloeien, dat dagelijksche verbruiksartikelen geen kapitaal zijn. Als men dus aan een troep kolonisten een schip met werktuigen en machines medegeeft en een schip met levensmiddelen om de eerste maanden, voordat er een oogst is, daarvan te leven, dan zoude men ze volgens die onderscheiding voor de helft kapitaal en voor de helft iets, dat geen kapitaal is, medegeven.

Ik acht dit geheel onlogisch. Ik weet ook niet, of v. BÖHM deze gevolgtrekking wel aanvaardde, maar het ware zeker niet houdbaar in verband met zijn betoog, dat kapitaal loonende omwegen der productie mogelijk maakt; de voorraad levensmiddelen, welken de kolonisten medekrijgen, maakt evengoed voor hen omwegen der productie mogelijk als de machines. Door het feit, dat zij er zijn, dat ze dus niet eerst gemaakt moeten worden, maken beide mogelijk, dat men een omweg bij de productie kan volgen en niet dadelijk levensmiddelen behoeft te zoeken noch werktuigen te maken.

FISHER schijnt mij in dezen vrij wat consequenter dan VON BÖHM; volgens hem zijn alle goederen kapitaal en is elke onderscheiding der goederen in kapitaal

en verbruiksvoorraad of inkomensgoederen onbestaanbaar. Bij hem begint de productie met arbeid en ze eindigt, soms langs groote omwegen, met den dienst van het goed, welke een menschelijke behoefte bevredigt. Alle goederen, ook het schamel stuk brood, dat de vrienden der kleine natiën ons 's morgens nog op de ontbijttafel gunnen, zijn bij hem tusschenproducten. Ook bij FISHER is dus het kapitaal het totaal aan tusschenproducten, doch wijl hij de productie, volkomen logisch, eerst geëindigd acht, wanneer het goed den einddienst bewijst, waarom de geheele productie ging, is bij hem ook dat laatste goed nog tusschenproduct d. i. kapitaal. VON BÖHM, die ook erkent, dat het ons ten slotte slechts om den dienst van een goed, die onze behoefte bevredigt, te doen is, had m. i. logisch tot die zelfde conclusie moeten komen. Zij zoude ook overeenstemmen met zijn meening, dat alle goederen rente kunnen dragen eenvoudig door het feit, dat zij er zijn.

Nu v. BÖHM met een beperkt kapitaalbegrip werkt, waaronder hij b.v. woonhuizen niet rekent, maakt hij het zich onnoodig lastig; hij heeft een afzonderlijk hoofdstuk noodig om te betoogen, dat het feit, dat een meer duurzame vervaardiging van goederen ten gevolge heeft, dat het totale nut van het goed stijgt buiten verhouding met de grootere productiekosten. Een steenen schoorsteen op een serre zal b.v. tweemaal meer kosten dan een zinken pijp, doch viermaal langer dienst doen. v. BÖHM noemt dit een „Parallelerscheinung" van het feit, dat de productie langs omwegen loonender is dan die langs den kortsten

weg. Mij dunkt, als men het productiebegrip uitbreidt gelijk FISHER, dan is het geen „Parallelerscheinung" maar zelf een soort van omweg der productie.

Eenmaal de agiotheorie en een ruim productiebegrip aanvaard zijnde, heeft de onderscheiding in goederen, die wel en die niet kapitaal zijn, die wel en niet productief zijn, geen zin meer.

De productiviteit van goederen bestaat nergens anders in dan in hun geschiktheid om diensten te bewijzen. „Capital" zegt FISHER, die onder „capital" alle goederen verstaat, „Capital only produces services", en dat schijnt mij juist. Het eenige verschil tusschen de verschillende goederen is, dat sommige meestal diensten bewijzen, die niet rechtstreeks behoeften bevredigen, die vooraf nog opnieuw in andere goederen belichaamd moeten worden, terwijl andere goederen meestal diensten bewijzen, die wel een behoefte bevredigen, einddiensten dus. Die laatste goederen zijn echter ook tusschenproducten want om den einddienst, niet om het eindgoed, is het te doen.

En vat men productief op in den zin van rentegevend, dan zagen wij, dat ook alle goederen in dien zin productief kunnen zijn.

Een ander verschil tusschen de opvattingen, welke de productiviteitstheorie en de agiotheorie medebrengen, is hierin gelegen. De eerste leidt er toe kapitaal en rente als afzonderlijke goederen te beschouwen. De kousen, welke een werkman meer kan maken met dan zonder een machine, worden beschouwd als de rente van de machine. Veelal plegen de voorstanders der theorie niet in het oog te houden,

dat de rente nimmer meer kan zijn, dan hetgeen overblijft, als er van het aandeel van den kapitalist in het product afgetrokken is hetgeen noodig is om, voor het kapitaalgoed, dat verbruikt wordt, nieuw ter beschikking te krijgen. Er is een neiging om alle producten, welke men meer kan maken met dan zonder een machine geheel als de rente van de machine te beschouwen. Men noemt het eerste wat een kapitaal aan grooter product geeft dan zonder het kapitaal verkregen wordt, rente van het kapitaal, en eerst als men zekere rente heeft geconstateerd, vraagt men zich af, of er nu ook nog genoeg overblijft om het kapitaal te reproduceeren. En indien men al rekening houdt met de waardevermindering van de kapitaalgoederen, doordat zij verbruikt worden, d. i. tot het bewijzen van minder diensten in staat geraken, dan let men toch niet op de waardedaling van het kapitaalgoed door andere oorzaken, zooals b.v. doordat de diensten daarvan minder gevraagd worden of doordat de rentevoet in het ruilverkeer stijgt.

In Engeland leidt deze opvatting nog vrij algemeen er toe, dat men, in de plaats van aan het einde des jaars vóór alles te vragen, wat de bezittingen eener maatschappij door het gebruik in waarde zijn gedaald en die daling uit de opbrengst van het bedrijf te dekken, integendeel eerst een rente over het kapitaal aanneemt en eerst, als er dan nog iets over is, de rest voor afschrijving op de waarde der bezittingen bestemt.

Aanhangers der agiotheorie vervallen niet in die fout. Voor hen is de rente over een jaar wat de waarde van den dienst, dien het goed bewees in dat

jaar, plus de waarde der nog overige toekomstige diensten aan het einde van het jaar, meer is dan de waarde der toekomstige diensten bij het begin was. Is het goed door andere omstandigheden dan het feit, dat het nog maar een jaar korter dienst zal kunnen doen, in waarde gedaald, dan komt die waardedaling mede in mindering van wat rente mag heeten en natuurlijk ook omgekeerd.

Na deze onmisbare uiteenzetting, welke wellicht Uw aandacht op een wat te groote proef stelde, wil ik trachten op een tweetal punten waar te maken, dat de leer der financiën bij ons nog te zeer op de productiviteitstheorie gebaseerd is.

Bezien wij ten eerste de leer van de dekking der staatsuitgaven.

De geldende leer daaromtrent is nog tamelijk algemeen: er mag geleend worden voor de dekking van productieve uitgaven, dat zijn uitgaven voor goederen, welke gelden doen inkomen ten minste gelijk aan de rente van de daarvoor aan te gane leeningen. Men geeft dan desnoods toe, dat dit gelden afwerpen niet rechtstreeks behoeft te geschieden, maar geld moeten de zaken, waarvoor geleend wordt, toch in het laatje brengen. Bij mijn weten heeft in de latere jaren slechts Pierson zich met dit onderwerp in den breede bezig gehouden, doch zijn gevoelen is van overwegenden invloed geweest op de praktijk. Hij verdeelt de leeningen in tijdelijke d. i. met verplichte aflossing, welke alleen mogen worden aangegaan voor dekking van tekorten op den ge-

wonen dienst, d. i. op hetgeen in het loopende jaar verbruikt wordt, en duurzame, welke gesloten mogen worden voor productieve uitgaven, d. w. z. uitgaven voor zaken, welke geld in kas brengen. Op de tijdelijke leeningen in PIERSON's zin kom ik nog even terug. Wat de duurzame betreft, hier staat hij geheel op het standpunt der productiviteitstheorie en is hierdoor eenerzijds te ruim en anderzijds te eng. Te ruim, want het is onhoudbaar te zeggen voor een zaak, die f 400.000 per jaar in de kas brengt, mag een 4% leening van 10 millioen worden aangegaan. Dit zoude waar zijn, als alle zaken eeuwigdurend waren, doch zulks zijn feitelijk geen zaken behalve somtijds terrein. Huizen, spoorwegen, forten, waterwegen, ze verliezen alle hun eigenschap om diensten te bewijzen deels door physieke redenen, deels door psychische d. i. door verandering van de behoeften. PIERSON vergeet als goed volgeling van de productiviteitstheorie de geheele reproductie van het kapitaal.

Een zaak, die 25 jaar lang f 400.000 en niet meer opbrengt geeft allerminst 4% rente van f 10.000.000. Zij reproduceert alleen het kapitaal doch geeft in het geheel geen rente. Ze doet zulks slechts, als ze langer dan 25 jaar dienst doet en wel meer naar gelang zij langer duurt. Duurt zij 50 jaar dan geeft zij 3 1/4, indien 60, dan 3 1/2. 4% geeft zij slechts als ze eeuwig f 400.000 per jaar opbrengt, eene reproductie is dan niet noodig. Slechts voor die exceptioneele zaken zijn duurzame leeningen denkbaar (afgezien van een geheel andere staatsboekhouding als door mij is voorgesteld).

Dat PIERSON met den duur der zaken, waarvoor de Staat leende, dus met de reproductie van het kapitaal geen rekening hield, bleek in de praktijk, toen hij bij de leening van 1891 op de vraag hem gesteld, voor welke zaken de leening werd aangegaan en of de aflossingstermijn met den duur dier zaken wel klopte, ten antwoord gaf: er wordt geleend om de schatkist te vullen.

Maar is PIERSON's opvatting van duurzame, en ook van niet duurzame, leeningen veel te ruim, als hij die toestaat, indien de zaak maar vruchten afwerpt ten bedrage van de rente, anderzijds is zijn opvatting veel te eng, omdat hij die vruchten in geld wil zien vloeien in de schatkist.

Een zaak kan evengoed rente geven — de agiotheorie verklaart waarom — al brengt zij geen geld in de lade. Ze geeft ook rente door het feit alleen, dat haar toekomstige diensten naderbij komen en dus een hoogere waarde krijgen, dan men er bij de aanschaffing der zaak aan toekennen kon en mocht. Het doet er niets toe, of ze diensten bewijst, welke de Staat verkoopt dan wel diensten, welke hij zelf noodig heeft om zijn taak te vervullen en welke ten slotte in den vorm van de algemeene belastingen door de ingezetenen worden betaald. Alleen de waarde van de diensten en de duur daarvan is van belang. Voor elke zaak, die langer dan een jaar dienst doet, mag de Staat in beginsel leenen; de prijs, dien hij voor de zaak uiterlijk geven mag, impliceert in tijden, waarin de rentevoet voor den Staat 4% is, dat hij de toekomstige diensten bij voorbaat

met een geringeren prijs betaalt, en dat zij jaarlijks 4 % in waarde stijgen. Ik merk met nadruk hierbij op, dat, al betaalt de Staat een zaak uit belastinggeld, hij dan toch daarvoor geen hoogeren prijs mag geven; zij is niet meer waard; rente is niet een zaak, die er is of niet is, al naar iemand wil. De rente, de onderschatting van toekomstige zaken *is* er, haar negeeren is geld opofferen. Betaalt de Staat een duurzame zaak dadelijk geheel uit belastinggeld, dan offeren de contribuabelen de rente op. De opvatting is ten eenen male onjuist, dat, wanneer het geld van de belastingschuldigen wordt genomen, alsdan de rente wordt uitgespaard. Het is immers voor de belastingschuldigen ook niet om het even, of zij in 1918 of in 1928 f 100 meer belasting betalen. Ware het anders, dan zoude niemand er bezwaar tegen kunnen hebben, als de Staat nu maar in eens de belastingen voor een geheel tienjarig tijdperk tegelijk invorderde.

Ik wil de zaak nog trachten toe te lichten door een sterk voorbeeld. Als men iets improductief pleegt te noemen, dan is het wel een verdedigingswerk; daarom neem ik een fort als voorbeeld. Daarvoor mag, als het fort zijn prijs waard is, even goed geleend worden, als voor een spoorweg, ja, eerder dan voor een spoorweg, die zijn prijs niet waard is. Waarom bouwen wij forten? Omdat zij ons diensten bewijzen, die voor ons als staatsburgers vrijwel overeenkomen met die van een brandkast voor een particulier. Hoeveel die diensten ons per jaar waard zijn, is moeilijk te schatten. „Onbetaalbaar", zeggen sommigen, maar ze zouden toch, als

zulke diensten 20 milioen per jaar kostten, wel anders spreken, om de eenvoudige reden, dat waarde iets relatiefs is en er ook nog andere beslist noodige zaken zijn. We kunnen intusschen altijd benaderen, wat een zekere dienst ons ten hoogste waard is. Niet zelden hebben wij daarenboven ook een vergelijkingspunt in de kosten van andere diensten, die hetzelfde effect hebben. Meer dan die diensten kan ons de dienst van een zaak nooit waard zijn. Zoo kan men in casu vragen, wat behoeven we meer aan levende strijdkrachten, als wij het fort missen. Stel het antwoord is een troep, welke per jaar f 100.000 kost. Meer dan f 100.000 is dan de dienst van het fort ons niet waard. Achten wij dit niet meer dan wij voor de zaak per jaar kunnen over hebben, dan rijst de vraag, indien wij aannemen, dat het fort 30 jaar dienst kan doen en de rentevoet 4 % is, wat is dat fort waard. Het antwoord luidt f 1.730.000 d. i. de som van al de dertig jaardiensten, rekening houdende met het feit, dat alleen de eerste f 100.000 waard is, doch de latere minder, wijl ze toekomstig zijn en zoo b.v. de dertigste slechts f 31.000. Meer dan genoemd bedrag bestedende, gooit de Staat geld weg. Maar, als hij die som besteedt, dan trekt hij ook van het aan het fort bestede geld rente. Immers na een jaar is het fort nog waard de som van 29 toekomstige diensten, zijnde f 1.698.000. Genoten werd een dienst, die f 100.000 waard was en het fort ging, niet f 100.000, doch slechts f 31.000 in waarde achteruit, doordat al de andere diensten een jaar minder toekomstig zijn geworden. Het fort geeft dus het eerste jaar f 69.000

rente d. i. juist 4 % over de som, welke er voor besteed werd. [1])

Het doet er voor het rentegeven van geld in eenige zaak, b.v. in een huis belegd, niets toe, of ik het huis zelf bewoon en daarvan den dienst zelf geniet dan wel het verhuur, zoodat het contant geld opbrengt. Met objecten, die ik niet verhuren kan, wijl niemand anders ze behoeft, is de zaak echter niet anders.

Daarom mag de Staat in beginsel voor alle duurzame zaken, waarvan de aanschaffing, gelet op den prijs, verdedigbaar is, leeningen aangaan, als regel tijdelijke leeningen, af te lossen naar gelang de zaak zijn waarde verliest, en duurzame slechts in de uiterst zeldzame gevallen, dat de zaak als eeuwigdurend kan worden beschouwd. De Staat verarmt aldus handelende niet.

Wat nu PIERSON's tijdelijke leeningen aangaat voor dekking van tekorten op hetgeen in het loopende jaar verbruikt werd, die leeningen moeten m. i. — tenzij dan in zeer buitengewone tijden, als wij nu beleven — nimmer voor langer dan een jaar

[1]) Ik merk hierbij op, ter voorkoming van misverstand, dat niet de geheele som in het fort gestoken, de gansche dertig jaren rentegevend blijft. Elk jaar neemt die som af met het bedrag, dat het fort in waarde daalt. Is er voor het fort geleend, dan moet het equivalent van die waardedaling gebruikt worden tot aflossing der leening; is het fort uit beschikbaar kapitaal gebouwd, dan moet dit kapitaal elk jaar weer worden aangevuld met het equivalent van de waardedaling van het fort. IRVING FISHER, die de geheele waarde van een jaardienst van een goed „inkomen" uit dat goed neemt, wijst er op, dat het inkomen uit de zaak den ganschen duur gelijk blijft, doch dat de netto-verdienste, de rente, elk jaar daalt, naar gelang de zaak zelf in waarde daalt.

worden aangegaan, dus eigenlijk niet anders zijn dan opnemingen van kasgeld in afwachting, dat in een volgend jaar het tekort gedekt wordt. De Staat eischt zulks van provinciën en gemeenten en het is wenschelijk, dat ook zij zelve het foutieve systeem verlate om zulke tekorten door leening te dekken.

Opdat men mij niet verwijte, dat ik PIERSON's leeningpolitiek bestrijdende, als staande op den grondslag van een, vrij algemeen en trouwens ook door hem zelf verworpen, rentetheorie n.l. de productiviteitstheorie, mij opmaakte tegen eene bereids niet meer aanvaarde opvatting in zake het aangaan en aflossen van staatsschuld, zoude ik kunnen verwijzen naar hetgeen nog jaarlijks in de Millioenennota wordt betoogd. Maar liever nog wil ik ook nog even de leeningpolitiek vermelden van een anderen financier en economist, die zeker het verwijt niet verdient, dat hij klakkeloos Piersonsche opvattingen overneemt, ik bedoel Mr. TREUB. Nog niet lang geleden, in het tijdperk van zijn gedwongen rust, heeft die geleerde gelegenheid gehad zich uit te laten over de leeningpolitiek der gemeenten, welker besturen feitelijk den, volgens de nieuwere economie volkomen juisten, weg, sedert vele jaren hebben gevolgd. Mr. TREUB acht zulks verkeerd. Evenals Mr. PIERSON onderscheidt hij de zaken, die vele jaren dienst doen, in productieve, waarvoor wel en improductieve, waarvoor niet geleend mag worden. Op het congres op gemeentelijk financieel gebied in September 1916 te Amsterdam gehouden, stelde hij de leeningpolitiek van den Staat als de meer solide en wenschelijke

naast de meer onsolide politiek van gemeenten, die voor schoolgebouwen en raadhuizen leenen. Ik laat nu daar, dat de soliditeit van de financieele politiek niet alleen wordt beheerscht door de leeningpolitiek en dat ik indertijd in de toelichting van het wetsontwerp tot hervorming der Staatsbegrooting heb aangetoond, dat de Staat, niettegenstaande een vertoon van groote soliditeit in zake het aangaan van leeningen, inderdaad reeds voor den oorlog, door latente schuldvorming op ander gebied, bedenkelijk aan het potverteren is.

Doch dat de gemeenten voor scholen en raadhuizen, voor bestratingen van nieuwe straten enz. leenen, acht ik allerminst een bewijs van onvoldoend financieel beleid of onvoldoend toezicht. Trouwens als een school inderdaad improductief is, niet gelijke rente opbrengt als de daarvoor gesloten leening dan is het niet consequent om het leenen daarvoor voor kleine gemeenten wel goed te keuren gelijk Mr. TREUB deed. Kleine gemeenten leenen niet voor schoolbouw, omdat zij slechts eenmaal in de veertig jaren een nieuwe school behoeven, doch omdat zij het evenmin redelijk achten de diensten, welke de school in de toekomende 40 jaren zal bewijzen, ten laste van de belastingschuldigen te brengen in het jaar, waarin de bouw toevallig valt, als zij — en wie ook — het redelijk zouden vinden eenmaal in de veertig jaren een post op de begrooting te brengen, en uit belastinggeld te betalen, tot vorming van een kapitaal, waaruit de diensten van de onderwijzers gedurende de volgende 40 jaren kunnen worden betaald. Maar

hetzelfde geldt in een groote gemeente, die een veertigtal scholen bouwde in den loop der jaren en die nu, afgezien van wat voor uitbreiding noodig is, elk jaar een school moet bouwen tot vervanging van eene, die onbruikbaar werd. Ook in groote gemeenten gaat het niet om de scholen doch om de diensten der scholen, die vormen het product waarom het te doen is. Die diensten worden niet genoten in het jaar van den bouw doch in de jaren van het gebruik van de school. Er is geen enkele reden om het tegenwoordig geslacht te laten betalen èn de diensten, die het zelf geniet èn die, welke eerst de toekomst zal genieten. En als men zegt: men had met het leenen nooit moeten beginnen, want dan genoot men nu de diensten van de bestaande scholen om niet, dan kan het antwoord niet anders luiden dan: waarom waren zij, die voor ons kwamen, verplicht voor ons kapitaal te vormen en dan wel juist in dien vorm van onbezwaarde scholen of raadhuizen? Zeker, de gemeenten zouden er nu beter voor staan, als er vroeger scholen waren gebouwd uit belastinggeld, maar eveneens, als er vroeger grootboek-kapitaal was gekocht, uit welks renten wij de onderwijzers zouden kunnen betalen en, zulks verzuimd te hebben is toch nog door niemand aan de vroegere gemeentebesturen verweten.

Nu wil ik niet treden in de vraag of publiekrechtelijke lichamen kapitaal moeten vormen; ik voor mij acht dat als regel allerminst gewenscht. Maar indien men de vraag bevestigend beantwoordt, dan acht ik toch een bepaalden eisch èn van finantiekunst

èn van democratie, dat men zulks doet in een voor elkeen duidelijken vorm, gelijk Rotterdam voor eenige jaren deed, toen het een fonds voor een park stichtte, doch niet in een vorm, die elk inzicht in hetgeen men wel of niet doet, ten eenen male verduistert.

Ik kom nu tot een tweede punt, waarop de productiviteitstheorie op dwaalwegen leidt t. w. het inkomenbegrip in onze inkomstenbelasting. Ik stel op den voorgrond, dat men zich bij de inkomstenbelasting steeds om practische redenen zal moeten tevreden stellen met een inkomenbegrip, dat niet consequent is doorgevoerd zooals noodig zoude zijn om werkelijk te heffen naar de draagkracht, welke uit het bedrag van het inkomen voortvloeit. Doch er moet toch naar het best mogelijke worden gestreefd en ik kan niet zeggen, dat de tegenwoordige inkomstenbelasting, vergeleken bij PIERSON's gesplitste inkomstenbelasting, in goede richting is gegaan, doordat de ontwerper nog geheel stond op den grondslag van de productiviteitstheorie met de daarbij behoorende opvattingen omtrent productie en kapitaal.

Zulks komt aan den dag in twee opzichten.

Vooreerst gaat de inkomstenbelasting, geheel in de lijn van de productiviteitstheorie, van de beschouwing uit, als waren de inkomsten van het kapitaal iets, dat physiek te onderscheiden is van het kapitaal zelf, in de plaats van een waardestijging van het kapitaal. Voorts staat de inkomstenbelasting op het standpunt, dat alleen productief zijn goederen, met welke een rente in geld wordt gekweekt, hetzij dan

in het productieproces of wel door uitleenen. Geen van deze beide, mijns inziens onjuiste, opvattingen worden consequent doorgevoerd, maar de uitzonderingen zijn toch weer niet het gevolg van het als grondslag aannemen van de modernere rentetheorie, doch alleen van de het in de praktijk onhoudbare van de oudere.

Wat het eerste punt betreft vervalt onze inkomstenbelasting voor een groot aantal gevallen in de fout, waarin de voorstanders der productiviteitstheorie veelal vervielen om met het feit, dat de kapitaalgoederen zelf verbruikt worden, in het geheel geen rekening te houden.

Een particulier mag op een huis niet afschrijven, al weet hij, dat, hoe goed ook het onderhoud zij, toch het gebouw niet eeuwig zal bestaan en nog minder een woonhuis zal blijven, dat aan de eischen der menschen voldoet.

De geheele opbrengst van het huis na aftrek van lasten en onderhoud wordt als inkomen beschouwd. Zoo wordt ook de nominale rente van een schuldvordering geheel als inkomst beschouwd, al is het duidelijk, dat een deel van die rente strekt tot goedmaking van hetgeen de schuldvordering in waarde daalt. Iemand, die 6 % Amerikaansche Obligaties bezit, welke hij voor 110 % kocht, doch die binnenkort à pari zullen worden afgelost, zoodat er in de rente een vergoeding voor het afnemen van de hoofdsom steekt, wordt over het volle bedrag der 6 % coupons belast.

Een en ander, tenzij het huis of de effecten

bezeten worden in een bedrijf. In dat geval staat de wet toe, dat de waardedaling van het kapitaal gecompenseerd wordt met de genoten inkomsten, terwijl de waardestijging als inkomen geldt. Op bezittingen, die men in een bedrijf bezit, mag worden afgeschreven volgens goed koopmansgebruik.

Wat nu de vraag, of iemand eenig voordeel heeft of nadeel lijdt, in dan wel buiten, een bedrijf, met zijn draagkracht te maken heeft, is allerminst duidelijk. Het woord „bedrijf" wordt meer en meer een tooverwoord, waarmede men allerlei onverklaarbare afwijkingen meent te kunnen verklaren. Zeer sterk hecht ik aan het aanhouden door iedereen, die eenig vermogen heeft, van eene boekhouding, waarin niet alleen geldinkomsten en -uitgaven geboekt worden, doch die ook alle andere bezittingen, welke ruilwaarde hebben en alle wisselingen in het vermogen omvat, maar dat het feit, dat zij, die een bedrijf hebben, eerder plegen te komen tot het aanhouden van zulk een boekhouding, iets zoude veranderen aan hunne draagkracht, kan moelijk door iemand worden beweerd. Het standpunt, dat voor particulieren inkomen uit vermogen en vermogensvermeerdering twee afzonderlijke zaken zijn, wordt er slechts te onhoudbaarder om, nu men dat standpunt voor lieden, die een bedrijf hebben, althans voorzoover het vermogen in het bedrijf aangaat, terecht losliet.

De juistere opvatting omtrent het verschijnsel der rente laat die onderscheiding niet toe.

De rente, het inkomen uit een vermogensbestanddeel over een tijdperk is wat de, aan het einde van

dat tijdperk beschikbare tegenwoordige en toekomstige diensten van dat vermogensbestanddeel te zamen met den genoten dienst, meer waard zijn dan de bij het begin beschikbare tegenwoordige en toekomstige diensten. Het naderbijkomen van toekomstige diensten is hierbij de hoofdzaak, doch niet de eenige factor van waardestijging of daling. Andere oorzaken kunnen zelfs er toe leiden, dat het inkomen negatief wordt. Men kan n.l. de rente uitdrukken in allerlei goederen. Leen ik iemand 100 H.L. graan tegen terugbetaling van 105, thans nog toekomstige doch dan tegenwoordige, H.L. graan, dan is de rente in graan uitgedrukt 5 °/₀. Doch daalt het graan inmiddels eenigszins in geldswaarde, zoodat ik, 100 H.L. ter waarde van f 1000 uitleenende, bij het terugkrijgen van 105 H.L., toch slechts voor een geldswaarde van f 1020 terugkrijg, dan is de rente *in geld* uitgedrukt, slechts 2 °/₀.[1]) Als ik geld uitleen aan Rusland door het koopen van een Russische obligatie à pari en nadat ik twee 2 °/₀ coupons heb geïnd, is de waarde van die vordering op Rusland tot 97 °/₀ gedaald, hetzij omdat het vertrouwen is verminderd, hetzij omdat middelerwijl de marktrente is gestegen, terwijl de schuldvordering niet voor inning doch alleen voor overdracht aan een ander vatbaar is, dan bedraagt de rente niet 4 °/₀, doch slechts 1 °/₀, wat dan ook trouwens iemand, die effecten in zijn bedrijf bezit, mag aannemen. Andersom doet

[1]) Daalt de koopkracht van het geld, zooals thans vermoedelijk wel het geval is, met meer dan 5 % per jaar, dan maakt, wie zijn vermogen in schuldvorderingen (op geld) belegt, in goederen uitgedrukt, in het geheel geen (zelfs een negatieve) rente.

een stijging van de waarde van de zaak d. i. van zijn toekomstige diensten, de feitelijke rente stijgen.

Nu geef ik dadelijk twee punten toe; vooreerst dat het gewone publiek eveneens pleegt te redeneeren als de fiscus bij de inkomstenbelasting. De man, die in 1870 voor f 50.000 f 100.000 nominaal aan $2^1/_2$ % Werkelijke Schuld kocht, de f 2500 rente trouw verteerde en bij zijn dood in 1896 door de stijging in waarde van de toekomstige diensten van zijn schuldvordering, anders gezegd door de koersstijging van zijn effecten, een bedrag van f 97.000 achterliet, zoude verbaasd zijn geweest, indien men hem had geprezen, omdat hij bij langena zijn inkomen niet had verteerd, integendeel een groot bedrag bespaard had. Anderzijds zoude degeen, die uit f 100.000 aan Russen, in de negentiger jaren à pari gekocht, f 4000 inkomen trok en dit geregeld verteerde, totdat in 1916 zijn vermogen nog slechts f 50.000 bleek te zijn — ik spreek nu niet van de debâcle in 1917/18 — het U kwalijk genomen hebben, als ge hem verweten had verre boven zijn inkomen te hebben geleefd.

Voorts geef ik toe, dat er wel bezwaren voor de belastingschuldigen aan zouden verbonden zijn, wanneer bij de berekening van het belastbaar inkomen van particulieren evenals van dat uit bedrijven, de waardestijging of -daling der goederen toegevoegd of afgetrokken werd van de feitelijk geïnde vruchten en erken ik, dat dit zelfs in verband met het sterk progressieve tarief wel eens tot onbillijkheden zoude kunnen leiden.

Maar onze inkomstenbelasting brak bewust en opzettelijk met de wijze, waarop PIERSON's gesplitste inkomstenbelasting het inkomen uit vermogen trof en daarbij rekening hield met de waardestijging of daling van het kapitaal en zij was in zooverre een stap achteruit. In PIERSON's systeem werd er met de stijging of daling van de waarde van het kapitaal in zooverre rekening gehouden, dat inkomen uit vermogen in elk geval werd gesteld op 4 % van dat vermogen. De boven als voorbeeld genoemde man, die f 100.000 nominaal aan $2^1/_2$ % Ned. Werk. Schuld kocht, zoude volgens PIERSON's belastingsysteem niet bij voortduring hebben betaald over de f 2500, die aan coupons genoten werden, doch in 1870 over 4 % van f 50.000, in 1896 over 4 % van f 97.000, en de eigenaar van de Russen in 1897 over 4 % van f 100.000 en in 1916 over 4 % van f 50.000, wat vrij wat meer in overeenstemming is met de draagkracht zooals die uit het bedrag van het inkomen blijkt, dan de belasting, gelijk die nu geregeld is.

Een fout van PIERSON's vermogensbelasting moge geweest zijn, dat de fictieve rente steeds dezelfde bleef, zoowel toen 4 % in de negentiger jaren een te hooge gemiddelde rente was, als toen zij later een te laag gemiddelde werd, maar in elk geval was de fictie, dat men uit elk vermogen 4 % trok en dat het meerdere een premie voor kans op verlies, het mindere een offer voor het genieten van de hoogste securiteit was, heel wat juister dan de fictie van de inkomstenbelasting, dat het toevallige bedrag, dat de coupons opbrengen, het inkomen uit een schuldvordering is, dat iemands draagkracht beheerscht.

Wat mijn tweede bezwaar tegen het inkomenbe-

grip in onze inkomstenbelasting betreft, t. w. dat alleen als productief worden beschouwd goederen, met welke schijnbaar rente in geld of vruchten van den bodem wordt gemaakt, ook hier is het duidelijk, dat vasthouden aan de oude rentetheorieën en aan het daarmede samenhangende beperkte productiebegrip, de oorzaak van de fout is. Als men inziet, dat de bron van de rente ligt in de overschatting van tegenwoordige diensten boven toekomstige en dat geen enkele zaak iets anders kàn produceeren dan diensten, dan ziet men ook vanzelf in, dat alle zaken van duurzaam nut, locomotieven, weefstoelen, woonhuizen en meubilair, op denzelfden voet rente, d. i. inkomen opleveren. Op den regel, dat wat men zelf gebruikt geen inkomen oplevert, is in de inkomstenbelasting één uitzondering gemaakt t. w. voor onroerende goederen. Deze op zichzelf volstrekt onlogische uitzondering is vermoedelijk tot ADAM SMITH terug te brengen, die zaken, welke men vaak door verhuring productief maakte, al werden ze niet in een bedrijf gebruikt en al waren ze in zijn beperkt productiebegrip niet productief, toch tot het rentegevende kapitaal van particulieren maar niet tot dat van de gemeenschap rekende. SMITH noemde als voorbeeld naast woonhuizen ook maskeradepakken. De uitzondering is echter volstrekt onlogisch; de wijze waarop een woonhuis aan een particulier, die het zelf bewoont, rente opbrengt, staat geheel gelijk met de wijze, waarop alle andere duurzame goederen, die eenigen tijd diensten bewijzen, hem rente opbrengen. Er is te dezen aanzien geen verschil tusschen een woonhuis eenerzijds en meubilair, antiquiteiten. schilderijen, automobielen, jachten, paarden, rijtuigen en edelgesteenten anderzijds. Zij alle brengen rente op, doordat hun toekomstige diensten, welke in den aanschaffingsprijs, of bij een juiste jaarlijksche waardeering, lager werden geschat dan tegenwoordige, in waarde stijgen terwijl zij minder toekomstig worden. Het is onhoudbaar om wie in een huis van f 50.000 woont en daarin aan meubilair en antiquiteiten eveneens voor f 50.000 bezit, wegens het genot van het huis, na aftrek van onderhoudskosten en lasten, f 2500 inkomen toe te schrijven doch wegens den inhoud van het huis niets. Voor het huis neemt men dan de ruimste opvatting van het productiebegrip aan t. w. dat de productie eerst eindigt bij het bewijzen van diensten en voor de roerende zaken gaat men uit van het beperkte productiebegrip, waarbij de productie eindigt en de consumptie begint, als de zaak overgaat in de handen van dengene, die het goed koopt om de diensten, welke het bewijzen kan, te genieten. Bij alle zaken, het zij herhaald, eindigt de productie eerst bij het bewijzen door het goed van den dienst, die een behoefte bevredigt. Wie schilderijen koopt, verteert op dat oogenblik, zoo min als wie scholen bouwt, hij belegt geld in toekomstige diensten, die, minder toekomstig wordende, in waarde stijgen, rente geven; en hetzelfde geldt bij elken aankoop van zaken, die langer duren dan het tijdperk, waarover men rekent d. i. gewoonlijk het jaar.

Ik geef toe, dat deze leer niet in overeenstemming is met het spraakgebruik, dat aanneemt dat schilderijen koopen een vertering is, omdat het meestal uit het inko-

men geschiedt en, omdat wie commercieel boekhoudt, zulke zaken niet zelden terstond geheel afschrijft.

Het spreekt intusschen vanzelf, dat, noch het feit dat een zaak uit onverteerd inkomen wordt betaald, noch het feit, dat men haar terstond op nihil afschrijft de zaak beheerscht. Ook woonhuizen en effecten worden vaak uit onverteerd gelaten inkomen betaald, maar indien iemand ze in dat geval terstond op nihil afschreef, zoude de fiscus daarin toch geen motief zien om het inkomen daaruit onbelast te laten. En zóózeer in strijd met de opvattingen, als het op het eerste gezicht lijkt, is het aanbevolen inkomenbegrip ook niet.

Stel eens, gij moest als rechter beslissen over de vraag, hoe groot een uitkeering aan een gescheiden vrouw, of de som te besteden aan de opvoeding van kinderen kan zijn bij iemand, die maar over f 4000 in de inkomstenbelasting betaalt, doch die een groote antiquiteiten-verzameling of een aantal waardevolle schilderijen bezit, naar in confesso is, te zamen een ton waard. Zoudt gij het inkomen van dien echtgenoot of vader niet zonder aarzeling op f 8000 stellen en op f 12.000, als hij nog buitendien voor f 100.000 bouwgrond bezit, die niets opbrengt, doch jaarlijks minstens 4 °/o in waarde stijgt? Het geval is historisch.

Is er trouwens eenige logica in om wie f 10.000 overgelegd en aan schilderijen besteed heeft, waarvan hij het dagelijksch genot heeft, — dat hem als hij gezonde hersenen heeft, minstens f 400 per jaar waard moet zijn — dat genot niet als inkomen toe te rekenen, terwijl men iemand wèl belast, als hij die f 10.000 in effecten belegt, en van de rente

jaarlijks een reis maakt om in musea van de schilderkunst te genieten? Is het niet volkomen onlogisch om hem, die paarden, rijtuigen, auto's en jachten bezit, het genot, dat zij hem geven voorzoover dit als rente is te beschouwen, niet als inkomen toe te rekenen, maar wel te heffen over inkomen uit effecten getrokken, dat besteed wordt om het genot van al dergelijke zaken te *huren?*

Alles te zamen genomen kan men van de tegenwoordige inkomstenbelasting slechts zeggen, dat zij een willekeurig, slechts op grond van verouderde staathuishoudkundige denkbeelden verklaarbaar, bedrag als het inkomen van de belastingschuldigen opvat, groote bedragen van het werkelijke nationale inkomen onbelast latende en ten aanzien van particuliere personen ook in menig geval in de belasting betrekkende wat geen inkomen is.

De inkomstenbelasting wordt steeds meer de heilige van ons belastingstelsel, waar iedereen bij zweert en die bij elke gelegenheid wordt aangeroepen. Al verdedigt niemand haar meer als absolute impôt unique, bij de behandeling van de successiebelasting werd zij toch nog van gezaghebbende, en zeker niet radicale, zijde, aanbevolen als de eenige directe belasting.

Men moge waarschuwen tegen overdrijving bij het leggen van het zwaartepunt bij een belasting, welke de draagkracht eenzijdig uit het *bedrag* van het inkomen afleidt, dat toch maar één van de vele factoren van de draagkracht is, het lijdt wel geen twijfel, of bij den financieelen nood onzer dagen zal er veel verder in die richting worden gestuurd. Doch dan

schijnt het een onafwijsbare eisch, dat niet langer geheven wordt naar een volstrekt willekeurig bepaald bedrag doch dat het inkomenbegrip worde herzien in verband met de vrijwel algemeen erkende nieuwere opvattingen in de staathuishoudkunde.

Edel Grootachtbare Heeren Curatoren dezer Universiteit.

Voor Uwe belangstelling in mijn optreden, blijkende uit Uwe aanwezigheid alhier, betuig ik U mijnen welgemeenden dank, evenals voor Uwe bereidwilligheid in het beschikbaarstellen van de lokalen dezer Universiteit. Dat die rijkslokalen in de uren, waarin ik ze zal gebruiken, indien dan al geen geldelijke inkomsten geven, toch aan de gemeenschap waardevolle diensten zullen bewijzen, zal mijn ernstig streven zijn.

Hooggeleerde Heeren Leden van het Bestuur van het Universiteitsfonds. Zeer geleerde Heeren Leden van den Raad van Beheer van dat fonds en in het bijzonder gij, Zeer geleerde Heeren, die tot Curatoren van dezen leerstoel zijt aangewezen.

Aan Uwe eervolle uitnoodiging om aan deze aloude Hoogeschool den leerstoel te bezetten, dien gij daartoe wenschtet in te stellen, is door mij gaarne gevolg gegeven, niet slechts, omdat ik wellicht op deze wijze nog iets zal kunnen doen in het belang van eene zaak, welke mij lief geworden is, doch ook omdat de verlevendiging van het streven om in zake het hooger onderwijs niet alles van den Staat alleen te verwachten, mij zeer sympathiek is.

Weest overtuigd, dat ik de verantwoordelijkheid gevoel, die ik tegenover Uwe stichting op mij nam

door mij bereid te verklaren den eersten leerstoel, dien zij instelde, te bezetten en daarmede als het ware als gangmaker op te treden voor haar nieuw streven en dat ik er trots op zal gaan, als deze eerste bijzondere leerstoel velen in den lande aanleiding mocht geven om hunne belangstelling voor Uwe stichting door daden te toonen, zoodat zij in staat geraakt om haren nuttigen werkking in deze richting binnenkort uit te breiden.

Hooggeleerde Ambtgenooten, inzonderheid van de Juridische faculteit.

Niet zonder schroom ging ik in op het aanbod, mij op Uw initiatief gedaan om dezen leerstoel te vervullen en met niet minder schroom maak ik gebruik van de vereerende uitnoodiging om in Uwen geleerden kring plaats te nemen.

Gij hebt iemand naast U gewenscht, die meer man van de praktijk dan van de wetenschap is, die na het volbrengen van zijn academische studiën slechts zelden de wetenschap beoefend heeft om haar zelfs wille, doch meestal alleen, wanneer hij voor de oplossing van een vraagstuk, dat de praktijk op zijn tafel legde, studie van de causale betrekkingen, welke het beheerschen, onmisbaar achtte. Aan het breede fundament van kennis en belezenheid, zooals ik mij dat bij den hooggeleerde voorstel, ontbreekt dan ook bij dengene, dien gij tot U geroepen hebt, niet weinig. Voor het onderwijs, dat ik op mij genomen heb, wil ik met U vertrouwen, dat hetgeen jarenlang aan practische ondervinding is opgedaan, het tekort aan belezenheid

voldoende zal aanvullen. Maar in Uwen kring zal het niet zelden aan den dag treden. Gij zult U dan willen herinneren, dat het aan twijfel, of mijne pluimage voldoende aan de Uwe gelijk is, mijnerzijds, voordat ik inging op Uw voorstel, niet heeft ontbroken. Ik behoef U wel niet te zeggen, dat, nu ik zulks eenmaal deed, er mij veel aan gelegen is, de proef, die gij neemt om, naast de theorie ook aan de practische ervaring het woord te geven, te doen slagen; maar tevens om Uw aanbod en mijne aanvaarding van een plaats in Uwe faculteit te maken tot iets, waarover wij ons beiden achteraf zullen verheugen, ook om de vriendschappelijke betrekkingen, welke er uit voortvloeien of er door versterkt worden.

Dames en Heeren Studenten.

Tegenover U reken ik het mij zelf als een voordeel aan, het beheer der financiën in de praktijk te hebben gezien, want het zal mij daardoor gemakkelijker vallen om de leer der financiën tot iets levends voor U te maken. En dat middel om U aan mijne colleges te binden, behoef ik, omdat gij — wat overigens op zichzelf de zaak voor mij aangenamer maakt — in volkomen vrijheid tegenover mij staat. Ik zal mij gelukkig achten, als ik belangstelling voor de financiën weet te wekken; want zoodanige belangstelling bij U, die behoort tot degenen, uit wie later een belangrijk deel van de bestuurders van Staat, Provinciën en Gemeenten gerecruteerd zullen worden, is noodig in het openbaar belang.

Inzicht in financieële zaken zal niet slechts Uw

voorlichting en Uwe beslissingen juister maken, doch ook Uw verantwoordelijkheidsgevoel versterken.

Verantwoordelijkheidsgevoel is grootendeels een zaak van karakter. Het is zoo verleidelijk, om bij het beheer van de gelden van openbare lichamen de belangen, van wie zoo juist op een uitgaaf, te hunnen behoeve, of op een gunstige bepaling in een belasting te hunnen voordeele, aandrongen, ter wille te zijn, zonder te zeer te letten op de toekomst, of wel op de belangen van hen, die hun stem niet kunnen doen hooren, maar die ten slotte de lasten dragen. Er is meer eer mede in te leggen, meer voordeel mede te behalen dan met de zorg voor de toekomst of voor hen, die zelfs niet weten, dat ge voor hun belangen optreedt. Maar de slapheid van vele bestuurders, welke tegenwoordig een gevaar is voor de financiën, wordt zeer bevorderd door gemis aan inzicht in de gevolgen van die slapheid. Daarenboven heeft wie niet in de toejuiching van de aanwezigen, doch slechts in de overtuiging zijn plicht te hebben gedaan, zijn loon zoekt, wie zoo noodig tegen een verkeerden stroom op wil roeien, een sterk stel riemen noodig. Als ik er in mag slagen Uwe uitrusting in dit opzicht eenigszins te verbeteren, dan zal ik mijne colleges tot de best bestede uren van mijn leven rekenen.

Ik heb gezegd.

END OF
TITLE